

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SKÁRMETA, ANTONIO

Neruda văzut de Skármeta / Antonio Skármeta; trad.:
Ileana Scipione. - București : RAO International Publishing
Company, 2007

ISBN 978-973-103-146-0

I. Scipione, Ileana (trad.)

821.134.2(83).09 Neruda,P.

929 Neruda,P.

RAO International Publishing Company

Grupul Editorial RAO

Str. Turda nr. 117-119, București, România

www.raobooks.com

www.rao.ro

ANTONIO SKÁRMETA

Neruda por Skármeta

© Antonio Skármeta, 2004

(pentru selecție și prezenta ediție)

© Fundación Pablo Neruda (vezi titlul și copyrightul poemelor
la finalul cărții)

Traducere din limba spaniolă

ILEANA SCIPIONE

© RAO International Publishing Company, 2006

pentru versiunea în limba română

februarie 2007

ISBN 978-973-103-146-0

CAREVASĂZICĂ, UN POET

Închipuie-ți că te-ai născut într-o țară nesfârșit de lungă și de slabă, care se întinde între o cordilieră fără jumătați de măsură și o mare vioaie, care îți biciuiește țărmurile de-a lungul a mii de kilometri.

Și acum închipuie-ți că această țară are un poet.

Carevasăzică, UN POET.

Nu că n-ar mai avea și alții. Tradiționaliști și avangardiști, inteligenți și banali, cu chelie și cu păr, norocoși ori frustrați, sănătoși ori bolnavi, admirați în provincie ori în lume. Poate chiar poeți mai buni.

Nu. Fiindcă această țară are poeți cite valuri are marea și cite culmi are cordiliera.

Are, totuși, un poet care-i și marea, și cordiliera.

Așa cum natura n-are nevoie nici de carte de identitate, nici de pașaport, tot astfel acest poet n-are nevoie de prea multe explicații.

El s-a definit ca o nouă frunză din marele arbore al omenirii.

Cînd a văzut pîinea, a întrebat de pitar.

Nu știi dacă a fost un mare ibovnic, dar poezia lui a făcut perechile să se iubească.

Nu știi dacă a fost un mare om politic, dar și-a împrăștiat vorba în vremuri de restriște, încurajînd oamenii să-și pună nădejdea în luminoasele cetăți ale dreptății.

A bătut lumea și a fost prietenul marilor poeți ai veacului XX. Înainte de a primi, în 1971, Premiul Nobel

pentru Literatură, obținuse consensul a milioane de oameni în jurul imaginilor sale poetice.

În viață, era un mit.

După moarte, e un om.

Eu am avut norocul de a mă naște în țara pe care acum ți-o închipui.

În Chile.

Țara lui Pablo Neruda.

Această carte istorisește ce a făcut Neruda în viața mea și ce am făcut eu, ca scriitor, inspirându-mă din viața lui Neruda.

Ea vrea să fie doar mărturia unei mari admirații și a unei prietenii ocazionale, dezvăluind tainele nașterii romanului meu și ale filmului *Il Postino*, prin care cititorii și cineștii îmi leagă numele de cel al poetului.

I-am adăugat o selecție foarte personală de poeme ale lui Neruda, alegându-le pe cele care au o semnificație specială în viața mea, pentru că ilustrează fațete ale lui don Pablo care m-au interesat în mod deosebit.

Ilustrez mari momente din viața lui ajutându-mă de unele cărți, unele iubiri, unele case, unele mări și, mai ales, de unele umbre și lumini ale poetului.

Văd opera și viața lui don Pablo ca pe o spirală care urcă din adâncul umbrelor vegetale către plenitudinea luminii naturale, vitale și sociale și, spre sfârșitul zilelor lui, se repliază iar într-o singurătate melancolică, dornică de tihnă, umbră și tăcere.

Aceasta e clipa eternității, moment în care în viața sa i se dezarticulează țara pe care o iubește, vuietul bătațiilor nu întotdeauna glorioase, boala care mușcă din făptura sănătoasă.

Marea istorie a făcut din Neruda un mit când încă mai era în viață. Cartea mea vorbește despre un Neruda care a fost al meu decenii la rînd și, scuturîndu-și galbururile, e dornic să fie privit ca om.

Viziunea mea rivnește să fie doar una dintre sutele care poate că nu vor izbuti nicicînd să redea imaginea completă a unui bărbat și a unui poet inepuizabili.

Pentru ea cer, democratic, doar un loc alături de celelalte imagini ale lui Neruda, care poate că o vor conștientiza sau infirma.

Mulțumesc Editurilor Seix Barral și Planeta pentru că m-au încurajat să dau viață acestei cărți, pe care am scris-o cu plăcere.

BRUNA NEMĂRGINITĂ

Legătura mea cu Neruda, din care m-am inspirat când am scris romanul și piesa de teatru care au culminat cu filmul *Il postino*, a fost la început atât de strict pragmatică, încât aceste mărturisiri mă fac să roșesc.

Când eram copil sau puști, pe la treisprezece ori paisprezece ani, obișnuiam să mă îndrăgostesc nebunește din două în două zile – firește, pe vecie – de fete mai mari decât mine. Dar ele îi preferau întotdeauna pe junii primi din ultimul an de liceu, care își arcuiau expert gura pentru a ciripi baladele lui Nat King Cole, fumători distinși de țigări Richmond prin cotloanele erotice din școală și autori îndemînatici ai unor incursiuni prin bluzele uniformelor pe care le purtau iubitele mele platone și intangibile.

Ei știau să le vorbească răgușit, privindu-le drept în ochi și scoțind volute de fum cu precizia unui ceasornicar, pe când The Platters cîntau *Smoke gets in your eyes*.

În schimb, noi, cei din cursul inferior, începeam să ne scărpinăm pe gît și pe fluierul piciorului de cum ne ieșea o fată în cale. Dacă se întîmpla cumva să ne întrebe

cît era ceasul, ne îmbujoram ca rodiile și transpiram un ocean de pudoare.

Uneori, viața, anumite verișoare pețitoare sau mila aduceau în raza mea de acțiune vreuna dintre frumusețile pe care le adoram cu toată pasiunea tăcerii. Ei bine, nici chiar atunci cînd rămîneau singur cu vreuna dintre ele pe sofaua din living, în vreme ce mama ei era plecată să joace canastă, nu-mi luam inima în dinți să-i spun ceva. Dar, în drum spre casă, jucînd fotbal cu pietricelele de pe străzile din Santiago, vorbele îmi veneau cu ghiotura. „Ți-aș fi spus cite-n lună și-n stele, fetițo.“ În singurătatea cartierului meu, păream o cutie cu bomboane, atîtea dulcегării țineam în mine.

Așa treceau zilele, eu fierbînd în tăcere, alții umezindu-și buzele pe gurițele fragede ale fetelor, cînd mi-a căzut în mînă o carte de Neruda: *Toată iubirea*.

Cu un an mai înainte, cochetasem în mod rușinos cu poezia cînd, pentru a-l teroriza pe profesorul de franceză care ne învăța refrene inofensive de genul *Sur le pont d'Avignon*, am regizat un balet inspirat din *Florile raului* de Baudelaire. Montasem ca vai de lume *Vinul asasinului*, unde, pe mormîntul lui Baudelaire, construit din mucava neagră, două balerine își disputau sufletul francezului, în timp ce prietenul meu, Pato Carvacho, viitor căpitan al Forțelor Aeriene Chiliene, dar fără nici o legătură cu lovitura de stat, cînta la acordeon *Marea* de Charles Trenet, melodie franțuzească din repertoriul lui, din care nu lipsea *C'est si bon*. Eu recitam poemul pe franțuzește de parcă aveam pietre în gură și, pe drept cuvînt, profesorul nostru, *le cochon*

Arenas, nu mi-a dat decît banalul calificativ „bine“ pentru acea *performance*.

Dar nu pecetea bilingvismului mi-a adus faima și popularitatea. Cele două balerine, venite de la o modestă academie de artă din apropiere, au apărut pe scenă în maiouri negre, mulate, prin care li se puteau aprecia nu doar curbele rotunjite, ci și toate rupturile.

Hidoșii din asistență le-au cadorisit drept mulțumire cu bacșiful desfrîinatei lor ovații, iar eu am devenit „tipul mișto“ care adusesese „fete practic dezbrăcate“ la prestigiosul Colegiu Național. Proprietar al unei virginități absolute, a trebuit să-mi iau un aer de gigolo și să-mi sperii cu ghionturi colegii de școală, care mă implorau cu vocea spartă, în „falset“, să le prezint pe prietenele mele. Mă găsiseră tocmai pe mine, cel mai frustrat în ale erotismului!

„Ajută-mă să debutez, Înger Pazitor“, mă rugam noapte de noapte cu cearșaful înălțîndu-se sub forma unui mic promontoriu.

Toată iubirea lui Neruda avea ilustrații cu nimfe prelungi și modele din reviste, așa că am început să debitez bazaconii, cum că erau reale și poetul le dedica acele versuri. După desene, m-am concentrat asupra vorbelor și în cîteva zile am proclamat că Neruda era ventrilocul sufletului meu.

Ah, ce pocale pe piept! Ah, ce ochi de absență!
Ah, ce roze pubiene! Ah, ce glas molcom și trist!

Așa cum copiii se îndrăgostesc de o cîrpă ori de un obiect și-l mîngîie zi și noapte, eu am declarat că volumul

lui Neruda era cartea mea de căpătii. Am trăit alături de el o îndoită și amară singurătate: fără nici o fată lângă mine, aveam poemele lui uriașe care îmi scoteau pe nas lipsa ei.

În fine, într-o seară de iarnă, o brunetă infinită m-a întrebat, pe sofaua bunicului ei, ce carte aveam la mine. Am citit câteva versuri, pînă cînd s-a întunecat afară, și, dat fiind că ea n-a luat inițiativa de a aprinde lumina, am ghicit imediat că limba ei mi se plimba pe buze și mi le deschidea ușurel, ca să se poată strecura pînă la a mea.

Restul a fost o delicioasă tulburare greu de detaliat și de care trebuie să-mi scutesc cititorii onorabili.

Concret, pierderea inocenței i-o datorez lui Neruda.

Cred că atunci am decis să-i plătesc într-o zi distinsa datorie. Și poate că din acea anecdotă de provincie pleacă impulsul vocației mele de scriitor. Aveam dovada demnă de încredere a puterii vorbelor!

Într-un caiet marca Torre, pe care l-am regăsit în afarul părinților mei pe cînd concepeam aceste pagini, scrisesem febril următorul raport:

„Îmi binecuvîntez gesturile stîngace de băietan ciufulit și vorbele pe care le-am împrumutat; binecuvîntez marea nețărnută și delicioasa furtună în care mă înec. Așadar, asta-i dragostea. Mulțumesc, don Pablo.“

Nu-i deloc straniu, așadar, că de cum mi-a apărut prima carte, *Entuziasmul* (optimism pe care cititorii mei îl vor înțelege, căci le jur că pe atunci eram tînăr, slab și aveam păr), am dat fuga acasă la Neruda, în Isla Negra¹, ca să smulg o părere și, cum să spun, poate un elogiu.

¹ Numele acestei localități înseamnă „Insula Neagră“. (în sp. în orig.; n.tr.)

Mi-am pedepsit năvalnica *citroneta*¹ și am ajuns cu cartea în dinți. Neruda a sucit-o pe toate fețele, a răsfoit-o plictisit și, trăgîndu-și pantalonii, mi-a spus:

– Bine, băiete. Peste două luni am să-ți spun ce cred.

Doua *săptămîni* mai tîrziu, am bătut toate clopotele din Isla Negra.

Cînd poetul mi-a deschis, a urmat acest dialog:

– Bardule, eu sînt.

– Păi, vād.

– Ai citit?

– Da.

– Și cum ți s-a părut?

Neruda și-a ridicat privirea spre cîteva păsări călătoare, dornic neîndoișos să le înțeleagă zborul.

– E bună, a zis.

M-am îmbujorat, mîndru nevoie mare. Poetul Pablo Neruda îmi găsea bună cartea. Îmi țineam un picior cu celălalt, ca să nu încep să levitez.

– Dar, a adăugat, coborîndu-și abrupt privirea spre fruntea mea, asta nu înseamnă nimic, pentru că toate cărțile de început ale scriitorilor chileni sînt bune. A făcut o pauză dramatică. Mai bine s-o așteptăm pe a doua.

Mulți ani mai tîrziu, după felurite peripeții de natură sentimentală și picarescă în care mi-a fost naș și martor stupefiat, legătura mea cu Neruda s-a consolidat din ce în ce mai mult.

În preajma lui 1969, pe vremea cînd era potențial candidat la președinția Republicii, am avut ocazia să-l vād

¹ Versiune a modelului Citroën 2 CV, fabricat în Chile și Argentina (n.red.)

facînd politică într-un umil cătun din împrejurimile oraşului Santiago. Plouase şi cei aproape două sute de ascultatori ai săi stateau cu picioarele în noroi. Erau foarte săraci şi probabil că situaţia grea nu le îngăduise să treacă de primii ani de şcoală. Poetul şi-a încheiat mai mult în silă predica şi se pregătea să coboare de pe podiumul din lemn, cînd oamenii l-au oprit, strigîndu-i: „Poezii, poezii, vrem poezii!“ Neruda s-a lăsat rugat un minut, apoi a scos o carte din buzunar.

Imagina celor două sute de persoane moarte de frig, care poate că nici nu mîncaseră de dimineaţă, cerînd de zor „Poezii, poezii!“ mi s-a imprimat adînc în minte şi mi-am zis că n-am s-o uit niciodată. Poate că e încă una dintre modestele chei ale cărţii *Poştaşul lui Neruda*¹.

Poetul a murit în 1973, la zece zile după lovitura militară care a pus capăt vieţii lui Salvador Allende şi, pentru mulţi ani, libertăţii în Chile. Poetul şi democraţia au murit într-o dureroasă sincronie. Istoria aproape că-mi oferea o metaforă. Am hotărît s-o păstrez cu sfinţenie. Pe ultima pagină a romanului meu, *Poştaşul lui Neruda*, naratorului i se oferă zahăr pentru cafea. El îşi acoperă ceaşca şi răspunde: „Nu, mulţumesc, o beau amară“.

MUZA DIFICILĂ

Legat astfel de Neruda din unghiul insolit al efectului pe care opera lui l-a avut asupra vieţii mele sentimentale, am început să-i citesc cărţile, printr-un asediu spontan atît asupra versurilor, cît şi asupra femeilor care le inspiraseră. Cu cît citeam mai multe poeme de dragoste şi sonete de-ale lui, cu atît mă interesa mai mult biografia lor reală. Erau, oare, intangibile iubitele din *Douăzeci de poeme de iubire şi un cîntec deznădăduit*? Erau tinere ori, poate acum, nişte doamne, carnale şi abordabile?

Mă întrebam cu toată impertinenţa dacă poetul le obţinuse favorurile cu vorbe virtuozice ori ele îl respinseseră, cufundîndu-l în singurătate?

Cele *Douăzeci de poeme de iubire* s-au publicat în 1924, aşa că anul acesta, în 2004, trebuie să le aprindem optzeci de lumînărici. Ele s-au născut cu sfilă în Santiago de Chile, iar azi au ajuns un fenomen mondial care depăşeşte dimensiunea operei pur şi simplu literare. Tocmai aceste versuri ale lui Neruda au devenit vorbele favorite ale îndrăgostiţilor obsesivi, ale tinerilor chinuiţi de melancolia unei iubiri imposibile şi ale fetelor care

¹ Roman apărut şi în limba română, la Editura RAO, în anul 2004 (n.tr.)